

تعریف گردشگری سلامت

(توریسم درمانی) گردشگری سلامت، نوعی از گردشگری است که به منظور حفظ، بهبود و حصول مجدد سلامت جسمی و ذهنی فرد به مدتی بیش از 24 ساعت و کمتر از یک سال صورت می گیرد. عواملی همچون تغییر در ارزشهای مصرف کنندگان، تغییرات سبک زندگی، مسن تر شدن جمعیت اقنضانات سیدستم خدمات بهداشتی را می توان عوامل اصلی ظهور گردشگری سلامت دانست. مجموعه این عوامل موجب گردیده اند تا گردشگری سلامت در حال حاضر در زمره رو به رشدترین انواع گردشگری محسوب شود. توانمندی های بالقوه وسیع کشور عزیزمان در انواع مختلف گردشگری سلامت موجب شده است تا سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بهره برداری از این بازار رو به رشد و رقابتی را با تشکیل کمیته گردشگری سلامت و حمایت های ویژه از آن در دستور کار خود قرار دهد.

گردشگری سلامت **Health Tourism** : به مسافرت افراد از محل دائم زندگی خود جهت حفظ، بهبود یا حصول مجدد سلامت جسمی و ذهنی فرد به مدتی بیش از 24 ساعت و کمتر از یک سال گردشگری سلامت اطلاق می شود
انواع گردشگری سلامت :

- 1- گردشگری تندرستی (Wellness Tourism)** مسافرت به دهکده های سلامت و مناطق دارای چشمه های آب معدنی و آب گرم (اسپاها) برای رهایی از تنش های زندگی روزمره و تجدید قوا بدون مداخله و نظارت پزشکی و در مواردی که گردشگر بیماری جسمی مشخصی نداشته باشد را گردشگری تندرستی گویند.
- 2- گردشگری درمانی (Curative Tourism)** مسافرت به منظور استفاده از منابع درمانی طبیعی (آبهای معدنی، نمک، لجن و غیره) جهت درمان برخی بیماری ها یا گذران دوران نقاهت تحت نظارت و مداخله پزشکی را گردشگری درمانی گویند.
- 3- گردشگری پزشکی (Medical Tourism)** مسافرت به منظور درمان بیماری های جسمی یا انجام نوعی از عمل های جراحی تحت نظارت پزشکان در بیمارستان ها و مراکز درمانی را گردشگری پزشکی گویند. در این نوع از گردشگری سلامت، بیمار ممکن است پس از درمان و معالجه نیازمند استفاده از فضاها و خدمات گردشگری درمانی (مانند اسپاها) باشد.

سازمان جهانی گردشگری (WTO) به طور خاص، گردشگری سلامت را چنین تعریف می کند :

استفاده از خدماتی که به بهبود یا افزایش سلامتی و افزایش روحیه فرد (با استفاده از آبهای معدنی ، آب و هوا یا مداخلات پزشکی) منجر می شود و در مکانی خارج از محل سکونت فرد - که بیش از 24 ساعت است - به طول می انجامد .

شعار جهانی توریسم سلامت ، امکانات و خدمات در حد کشورهای جهان اول یا پیشرفته و قیمت ها و هزینه ها در حد کشورهای در حال توسعه و جهان سوم است . درآمد جهانی گردشگری سلامت در سال 2013 به بیش از 75میلیارد دلار رسید که سهم کشورمان در این خصوص با توجه به ظرفیت هایی که برای جذب توریسم سلامت دارد ، بسیار ناچیز بود. با لحاظ اینکه بین 4 تا 7 درصد گردشگران خارجی را گردشگران سلامت تشکیل می دهند، پیش بینی می شود تعداد این نوع گردشگران در سال 2010 به بیش از 40 میلیون نفر در جهان بالغ شود که در شرایط و مدیریت فعلی و در خوشبینانه ترین حالت سهم ایران بیش از 50 هزار نفر خواهد بود .

بر اساس برنامه ریزی های دولت و طبق ماده 87 برنامه چهارم توسعه تا پایان برنامه مذکور باید 30 درصد از نیازهای درمانی و بهداشتی کشور از طریق صادرات کالاهای مرتبط با پزشکی و گردشگری سلامت تامین شود که با تحقق این امر و با توسعه صنعت توریسم سلامت ، مزایای متعددی عاید کشور خواهد شد که از مهمترین آنها می توان به اشتغالزایی و رشد کیفی در بخش سلامت و توسعه اقتصادی و ارز آوری به خصوص در صنعت بیمه اشاره کرد .
پیش بینی می شود گردش مالی بخش گردشگری جهان در سالهای آتی قرن بیست و یک، از گردش مالی بخش صنعت فراتر رود و تا چند سال دیگر به 2 تریلیون دلار رسد که یقیناً در این مقدار گردش مالی ، پای دلانان غیر قانونی

و مافیای قدرت در بحث گردشگری سلامت باز خواهد شد که با توجه به فرار گرفتن کشور ما در مرکز متقاضیان دریافت خدمات توریسم درمانی (افراد تبعه کشورهای عربی ، تازه استقلال یافته و همسایگان ایران) عملاً برنامه ریزی های کارشناسانه به منظور پرهیز از تهدید های مرتبط با مراحل درمانی ، نحوه ورود به کشور ، دوران بستری و طی نقاهت ، ضروری بوده و از واریز ارزش افزوده مالی ناشی از مسئله گردشگری سلامت به جیب دست اندرکاران غیر قانونی و غیر مرتبط جلوگیری خواهد کرد .

تدوین قوانین علمی در بحث گردشگری سلامت ، اطلاع رسانی بین المللی ، توسعه ناوگان حمل و نقل و ایجاد مراکز رفاهی و اقامتی متناسب با استانداردهای جهانی از ضرورت های بحث توریسم سلامت است که در صورت بی برنامهگی و عدم هماهنگی بخش های مرتبط در هر مرحله می تواند به تهدید کلی تبدیل و حتی به حذف ایران از مقوله گردشگری سلامت بینجامد .

زمینه های فعالیت در حوزه گردشگری سلامت در دنیا شامل: آب گرم های درمانی، برنامه های مدیریت وزن، اعمال جراحی آرایشی و پلاستیک، اعمال جراحی جایگزینی مفاصل، اعمال جراحی بای-پس شریان قلب، پیوند اعضا، چشم پزشکی (عمل لیزیک)، دندان پزشکی و کاشت دندان، توان بخشی و ... می باشند.

امروز یکی از رو به رشدترین نمونه های گردشگری، گردشگری بهبود و سلامت است که به برخی از دلایل و انگیزه های گردشگران این حوزه اشاره می شود:

* بهبود و سلامت بدن و فکر (برنامه های کاهش وزن، سلامتی بدنی بیشتر و مدیریت استرس)

* استراحت و تمدد اعصاب

* استفاده از امکانات و خدمات پزشکی (مانند جراحی های تخصصی)

* استفاده از ویژگی های آب و هوایی و طبیعی یک منطقه برای آرامش تن و روان

همانطور که می بینیم گردشگران سلامت لزوماً بیمار نیستند. در حقیقت بیشتر این افراد به دنبال تقویت تن و روان و استفاده از امکاناتی برای این منظور هستند. در این میان ارائه دهندگان خدمات در این بخش هم مشتریان خود را به اقدامات پیشگیرانه تشویق می کنند.

1-1- طبیعت درمانی: یکی از شاخه های گردشگری سلامت، طبیعت درمانی است که بر ویژگی های آب و هوایی و طبیعی منطقه تکیه دارد و پتانسیل های آن در ایران نیز بسیار دیده می شود. استفاده از اثرات شفابخش چشمه های آب گرم برای درمان بیماری ها، در پزشکی نوین از جایگاهی ویژه ای برخوردار بوده و توصیه می شود. به همین دلیل در سراسر جهان مناطقی که دارای چشمه های آب گرم حاوی املاح مفید هستند، از جمله جاذبه های گردشگری محسوب می شوند. در ایران نیز شمار، کیفیت و پراکنش چشمه های آب گرم به گونه ای است که می تواند طبیعت درمانی با استفاده از آب های طبیعی را به عنوان یکی از مهمترین منابع گردشگری کشور معرفی کند. بیشتر چشمه های آب گرم ایران در دامنه های البرز قرار دارد، با وجود این، شمار چشمه های آب گرم در دیگر نقاط کشور نیز جالب توجه است. در ایران به جز چشمه ها، برخی دیگر از انواع طبیعت درمانی، همچون لجن درمانی نیز در مناطقی همچون دریاچه ارومیه و دامنه های کوه تفتان در بلوچستان رواج دارد.

یکی دیگر از شیوه های طبیعت درمانی استفاده از نگاهتگاه های بیلاقی است که در ایران نیز معمول است. برخی از این نگاهتگاه ها همچون **کلاردشت و جواهرده** در مازندران، دیلمان در گیلان، شاندیز در مشهد و سردشت از شهرت ملی (و برای مناطقی همچون کلاردشت و جواهرده بین المللی) برخوردارند. اما برخی از این مناطق را می توان به عنوان قطب بین المللی در نظر گرفت. مجموعه چشمه های آب گرم سرعین با توجه به کیفیت آب های آن و نیز جغرافیای طبیعی و چشم انداز های پیرامون قطعاً می تواند یکی از قطب های بین المللی طبیعت درمانی در جهان باشد.

در سالهای اخیر **اثر شفابخش لجن های ارومیه** نیز بازتاب محدودی در نشریات پزشکی جهان داشته است. همچنین شهرت جواهرده موجب شده است که به عنوان پررونق ترین نگاهتگاه بیلاقی همه سالها تابستان پذیرای دهها توریست عرب به ویژه از کشور کویت باشد. کلاردشت نیز از این نظر توفیقاتی داشته است. **آب گرم گنو در استان هرمزگان** نیز با توجه به نزدیکی

آن به منطقه خلیج فارس و در صورت معرفی شایسته، می‌تواند پذیرای علاقمندان به طبیعت درمانی از شیخ‌نشین‌های خلیج فارس باشد. البته بجز موارد نام برده شده، بیش از 10 آبگرم مهم کشور که در مقیاس ملی مورد توجه‌اند، قابلیت جهانی شدن را دارند.

1-2- حمام‌های آب گرم: باید توجه داشت که وجود چشمه‌های آب گرم به تنهایی موجب رونق گردشگری سلامت در یک منطقه نمی‌شود و این حوزه از گردشگری با علایق خاص، به امکانات و خدمات اختصاصی و با کیفیت بیشتری نیاز دارد. حمام‌های آب گرم، که معمولاً با استفاده از چشمه‌های آب گرم خدماتی را به گردشگران ارائه می‌دهند از جمله شیوه‌های تخصصی جذب گردشگر هدفمند است. محصولات حمام‌های آب گرم معمولاً به 4 دسته تقسیم می‌شود:

* حمام آب گرم روزانه: مرکزی برای ارائه خدمات تخصصی در یک روز.

* حمام آب گرم مقصدی: مرکزی که علاوه بر حمام آب گرم، خدماتی نظیر منوی غذایی سلامتی بخش و برنامه‌ها و راهکارهای بهبود زندگی و بهبود سلامتی ارائه می‌دهد.

* هتل حمام آب گرم: مرکزی در یک هتل که خدمات حمام آب گرم و برنامه سلامتی ارائه می‌دهد.

* حمام آب گرم درمانی: مرکزی که توسط یک یا چند پزشک و متخصص تاسیس شده و هدف اصلی‌شان ارائه خدمات پزشکی کامل و خدمات بهبودی نقاهت در محیطی دربرگیرنده حمام آب گرم باشد. در چنین محیط‌هایی درمان‌های مکمل و سنتی هم ارائه می‌شود.

1-3- دلایل اهمیت بازار گردشگری سلامت در بخش حمام‌های آب گرم: بر اساس اطلاعات مراکز جهانی، تقاضا برای سفر برای بار دوم و سوم به مقاصدی که خدمات گردشگری سلامت ارائه می‌دهند در اروپا، آمریکا و ژاپن بیشتر شده است. البته این رشد بیشتر در در حوزه گردشگران مسن سرپا و گردشگران جوان مرفه و تحصیلکرده مشهود است. همچنین بر اساس اطلاعاتی که سازمان جهانی SPA (حمام‌های آب گرم) در مورد مراکز بهبود در آمریکا و اروپا منتشر کرده است، مشتریان حمام‌های آب گرم و مراکز گردشگری سلامت معمولاً عبارتند از:

-افراد متاهل خانهدار که فرزند کمتر از 18 سال ندارند. -کارمندان تمام وقت-فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها

در این تحقیق همچنین اعلام شده که میانگین سنی استفاده‌کنندگان از این خدمات 43 سال و میانگین درآمد سالانه آنها 85 هزار دلار است. ضمن اینکه خدمات پوست و صورت و ماساژ بیشترین متقاضی را داشته است.

بررسی این اطلاعات نشان می‌دهد که بازار گردشگری سلامت طیف وسیعی از گردشگران را تحت خدمات خود دارد و این قابلیت را داراست که به یک سرمایه‌گذاری پایدار و شکوفا تبدیل شود. آنچه که مسلم است برای ایجاد بازاری در یک منطقه، وجود 2 عامل شرط لازم است: وجود مواد اولیه (در اینجا آب‌های گرم معدنی و لجن‌های درمانی) در آن منطقه و وجود مشتری همیشگی. در مورد ایران این 2 عامل کاملاً وجود دارد؛ به وجود مواد اولیه بیشتر اشاره شد اما درباره مشتری دائمی باید گفت که کشورهای حاشیه خلیج فارس در درجه اول به دلیل افزایش حضور گردشگران در ایران در سالهای اخیر و اروپا، ژاپن و کره در درجه دوم به دلیل سابقه حضور گردشگران در کشورمان می‌توانند مشتریان دائمی این مراکز باشند. اما آنچه که حلقه واسط بین این 2 عامل است ایجاد زیرساخت‌های مناسب و برنامه‌ریزی تقویت مراکز گردشگری سلامت است.

1-4- جراحی‌های تخصصی: عمل‌های زیبایی و جراحی‌های تخصصی نیز عامل جذب گردشگران بسیاری در سراسر دنیا است. در ایران رونق جراحی‌های زیبایی موجب افزایش کیفیت این عمل‌ها شده است. بیمارستان‌ها و جراحی شیراز، قشم، کیش و تهران می‌توانند میزبان گردشگران خارجی و به خصوص از حوزه کشورهای حاشیه خلیج فارس باشند.

نکته نخست: آنچه که در مورد گردشگری علایق خاص به ویژه گردشگری سلامت باید مورد توجه قرار گیرد این است که رونق خدمات گردشگری علایق خاص باعث شهرت هرچه بیشتر آن منطقه در حوزه فعالیت تخصصی گردشگری خود

می‌شود و این موضوع موجب افزایش هرچه بیشتر امکانات و مراکز خدماتی در آن حوزه تخصصی گردشگری می‌شود. برای نمونه در مناطقی که گردشگری سلامت رونق پیدا کرده است، بیمارستان‌های تخصصی دولتی و خصوصی در کنار مراکز مختلف پزشکی مانند مراکز طب سنتی و دانشکده‌های متنوع پزشکی راه‌اندازی شده‌اند. این مراکز هم به طور متقابل سرمایه فکری و مهارت‌های تخصصی را برای حمایت از صنعت گردشگری سلامت تامین می‌کنند.

نکته دوم: شکل‌گیری و رونق گردشگری علایق خاص در یک شهر یا منطقه نیاز به طراحی و برنامه‌ریزی دقیق برای توسعه آن منطقه خاص دارد. مدیران منطقه با مشخص شدن تکالیفشان موظف به حرکت در چارچوب برنامه توسعه هستند و توسعه منطقه در این بخش دقیقاً به جهت‌گیری‌های مدیریتی در آن نوع از گردشگری خاص دارد.